

Dr. H.F. Kohlbrugge

Tekst: JOHANNES 1 vers 4a.

"In Hetzelve was het Leven."

Mijn Geliefden, de eerste drie verzen van de Evangelist Johannes zijn ons duidelijk geworden, doordat wij het doel en het gebruik derzelve in het licht stelden met de beantwoording van drie vragen. *Laat ons nu tot de volgende verzen overgaan.*

Om u daartoe voor te bereiden, breng ik onder uw aandacht de geschiedenis van de koning Josia, een koning, zoals er na David geen tweede geweest is. Aldus lezen wij van hem 2 Kronieken 35: 20 25: "Na dit alles, toen Josia het Huis toebereid had, toog Necho, de koning van Egypte, op, om te krijgen tegen Karchemis aan de Frath, en Josia toog uit, hem tegemoet. Toen zond hij boden tot hem, zeggende: Wat heb ik met u te doen, gij koning van Juda? Wat u aangaat, ik ben heden tegen u niet, maar tegen een huis, dat oorlog voert tegen mij; en God heeft gezegd, dat ik mij haasten zou; houd u af van God, Die met mij is, opdat Hij u niet verderve. Doch Josia keerde zijn aangezicht niet van hem, maar hij verstellde zich, om tegen hem te strijden, en hoorde niet naar de woorden van Necho uit de mond van God; maar hij kwam om te strijden in het dal Megiddo. En de schutters schoten de koning Josia. Toen zeide de koning tot zijn knechten: Voert mij weg, want ik ben zeer gewond. En zijn knechten namen hem weg van de wagen, en voerden hem op de tweede wagen, die hij had, en brachten hem te Jeruzalem; en hij stierf en werd begraven in de graven van zijn vaderen; en gans Juda en Jeruzalem bedreven rouw over Josia. En Jeremia maakte een klaaglied over Josia; desgelijks alle zangers en zangeressen spraken in hun klaagliederen van Josia tot op deze dag; want zij gaven ze tot een inzetting in Israël; en ziet, zij zijn geschreven in de Klaagliederen."

Wanneer u in de geschiedenis nagaat, welk een Godvrezende koning deze Josia is geweest, ook hoe voor hem de goddeloze Manasse allerlei gruwelen tegen de Heere had bedreven, en hoe met Josia de laatste hoop voor Juda ten grave daalde, dan moet ook uw hart met weemoed vervuld worden, dat zo'n koning op zo'n wijze aan zijn einde kwam. De koning sneuvelde in het dal "Megiddo"; deze naam betekent een plaats, waar heirscharen ruimte vinden (om zich te legeren). De Profeten waren van deze geschiedenis zo aangegrepen, dat niet alleen de Profeet Jeremia deze koning in zijn klaaglied beweedde, maar ook de Profeet Zacharia zinspeelt in de Geest op deze geschiedenis, wanneer hij in het twaalfde hoofdstuk van zijn profetieën schrijft: "Te die dage zal te Jeruzalem de rouwklage groot zijn, gelijk die rouwklage van Hadad-Rimmon in het dal van Megiddo", en dit niet alleen, maar ook Johannes wijst in de Geest hierop, waar hij in het 16^e hoofdstuk der Openbaring schrijft: "En zij hebben hen vergaderd in de plaats, welke in het Hebreeuws genaamd wordt Armageddon." Johannes beschrijft op deze plaats (Openb. 16: 13 vv) hoe uit de mond der oude slang, van de draak, dat is de duivel, en de zogenaamde filosofie (wijsbegeerte), drie beginselen "onreine geesten" noemt hij ze voortkwamen; hoe deze duivelsche beginselen ontzettende dingen uitwerkten, daar zij de vorsten der aarde en de gehele wereld betoverden, dat alle Christenvolken

samenspannen, om naar deze beginselen te handelen, waarbij zij dan het Woord, Christus, verachtten, in de waan van reeds lang met Hem bekleed te zijn, terwijl zij toch naakt waren; hoe echter het Woord Zelf hen vergaderd had, om hen met hun ganse aanslag neer te werpen, zoals datzelfde Woord Josia neergeworpen had in het dal Megiddo. En dit was met hen geschied, omdat zij, hoewel in een zeer diep dal zijnde, zich op een hoge berg, de top van Sion, waanden; daarom schrijft Johannes Armageddon, dat is, berg Megiddo, in plaats van vlakte of dal Megiddo. Daar zullen dan allen, die hun klederen bewaard hebben, die bij het Woord gebleven zijn, zich verheugen over de overwinning en zegepraal van het Woord. Wat Zacharia bedoeld heeft, deel ik wellicht een ander maal mede; het komt echter ten dele op hetzelfde neer. De anders zo Godvruchtige koning Josia bleef niet in het leven, omdat hij op 's Heeren woord geen acht gaf.

En zo zijn wij als vanzelf tot de beantwoording van de vierde vraag gekomen, die reeds in onze vorige leerrede gesteld was, deze vraag: "*Waar ligt het onderpand van ons geestelijke en eeuwige leven?*"

In Hetzelve (het Woord) was (het) leven, schrijft de Evangelist. De Evangelist opent ons in deze vier woorden: "in Hetzelve was leven" de ganse geschiedenis van het mensdom, van Adam tot Christus, en deelt ons daarin ook de ganse inhoud van alle profetische Schriften mede. De keerzijde van deze woorden is: "buiten Hetzelve is de dood." Hoe zal ik het u duidelijk maken? Verplaatst u in uw gedachten op een slagveld; de ganse overwinning hangt af van de bekwaamheid van ons legerhoofd; wij zijn blootgesteld aan een vreeslijken kogelregen des vijands. Wij horen de kogels fluiten, en het ziet er uit, alsof van ons geen man zal overblijven. Ons legerhoofd weet echter, dat de vijand te hoog schiet; hij heeft ons bevolen: "Wees stil, houdt stand, en blijft hier, waar ik u opgesteld heb; wie hier niet blijft, maar wijkt en vlucht, die is des doods. Wanneer de vijand al zijn munitie zal verschoten hebben, zal ik u met een krijgsgeroep tegen hem voeren, en u zult hem verslagen hebben en de buit delen."

Is er nu in deze Veldheer is er in Zijn woord geen leven? Vindt men niet buiten dit woord overal de dood? Het leven van Adam, lag het niet in Hem, het Woord? Was niet dat Woord tot hem gekomen met die vriendelijkheid, welke aan dat Woord eigen is: "Gij zult eten, geheel naar uw wens en naar de lust uws harten, van allen boom dezès hofs; maar van de boom der kennis des goeds en des kwaads, daarvan zult gij niet eten; want ten dage als gij daarvan eet, zult gij de dood sterven"? Was niet in dit Woord het leven van Adam en van Zijn nakomelingen en buiten dit Woord voor hen de dood? Toen God Zich uitte, Zich kenbaar maakte op de berg Sinaï, hoe anders uitte Hij Zich toen, dan door Zijn eeuwig Woord; en kwam dat Woord niet zo tot de kinderen Israëls: "Ja, mijn inzettingen en Mijn rechten zult gij houden; welk mens dezelve zal doen, die zal door dezelve leven: Ik ben de HEERE"? (Levit. 18:5) Was daar het leven niet in het Woord, en buiten dat Woord overal de dood? Was niet in dat Woord het leven, wanneer Het door Zijn Profeet Ezechiël in het 18^e hoofdstuk laat betuigen (Vers 9): "Wanneer nu iemand in Mijn inzettingen wandelt en Mijn rechten onderhoudt, om trouwelijk te handelen, die rechtvaardige zal gewis leven, spreekt de Heere HEERE"?

Zijn het niet de Psalmen 49, 105, 106 en 107, die het leven hoog verheffen, hetwelk Israël in dat Woord en door Zijn wonderen heeft gehad, zolang als zij in dit Woord waren, maar die ons ook van de veelvuldige dood berichten, die Israël stierf, zo vaak zij dat Woord verlieten en zo er buiten kwamen te staan? Hoort ook wat de Profeet Hosea betuigt, Hoofdstuk 8:11: "Omdat Efraïm de altaren vermenigvuldigd heeft tot zondigen, zo zijn hem de altaren geworden tot zondigen." Zo vond Efraïm dan de dood; want het Woord had van één altaar en wel van een altaar van aarde gesproken; van dit altaar, dat is, van het vlees geworden Woord, zouden zij het leven hebben. En verder (Vers 12): "Ik schrijf hem de voortreffelijkheden Mijner Wet voor," namelijk, deze waarheid: in het Woord is het leven, "maar die voortreffelijkheden Mijner Wet zijn geacht als wat vreemds." Vers 13: "Aangaande de offerande Mijner gaven, zij offeren vlees en eten het." Terwijl toch het Woord gezegd heeft: "Tenzij dat gij het vlees van de Zoon des mensen eet en Zijn bloed drinkt, zo hebt gij geen leven in uzelfen." Maar de HEERE heeft aan hen geen welgevallen", daarom niet, omdat er geen geloof aan het Woord bij hen is, "nu zal Hij hunner

ongerechtigheid gedenken en hun zonden bezoeken; zij zullen weer in Egypte keren." Zij zullen dus de dood vinden, omdat zij het Woord niet gehoorzaam zijn en hun Legerhoofd niet volgen, Die immers gezegd heeft: Blijft bij Mij, dan hebt gij het leven. In Vers 14 lezen wij verder: "Want Israël heeft zijn Maker vergeten," het Woord, zonder Hetwelk immers niets gemaakt is, wat gemaakt is, "en heeft zich tempelen gebouwd", kerken, om zich daar te oefenen in de kennis des goeds en des kwaads, en om zich van zulke boom de dood te eten. En wederom Hosea 6:6, 7 heet het: "Want Ik heb lust tot weldadigheid en niet tot offer, en tot de kennis Gods meer dan tot brandofferen. Maar zij hebben het verbond overtreden als Adam; daar hebben zij trouweloos tegen Mij gehandeld."

Uit hetgeen wij daar vernomen hebben, zien wij genoegzaam, wat het onderpand van ons geestelijke en eeuwige leven is. Het is het Woord, het Woord, door Hetwelk God Zich geuit, Zich kenbaar gemaakt, Zich geopenbaard en tot ons gesproken heeft, waardoor Hij ons Zijn wil heeft bekend gemaakt. Het is het eeuwige Woord van de eeuwige Vader. Blijven wij in dat Woord, zo hebben wij leven, want in Ditzelve was het leven van het Paradijs af; gaan wij buiten dit Woord, zo vinden wij overal de dood. Wie dit Woord heeft, heeft het geestelijke en eeuwige leven, en dit Woord is voor hem een onderpand van dat leven.

Meent iemand, dat ik hier Wet en Evangelie door elkander werp, zo antwoord ik:

- Ten eerste: Ik spreek, zoals Johannes spreekt, als hij schrijft: In Hetzelve was het leven? Ik doe, zoals Paulus doet, als hij schrijft: "Doch ik vrees, dat niet enigszins, gelijk de slang Eva door haar arglistigheid bedrogen heeft, zo uw zinnen bedorven worden, om af te wijken van de eenvoudigheid, die in Christus is." (2 Kor. 11: 3)
- Ten tweede: Hoe ging het met veel gelovigen, toen Johannes dit schreef? Het ging met hen evenals met de Korinthiërs, aan wie Paulus voorhoudt: "Want indien degene, die komt, een anderen Jezus predikte, die wij niet gepredikt hebben, of indien gij een anderen geest ontvingt, die gij niet hebt ontvangen, of een ander evangelie, dat gij niet hebt aangenomen, zo verdraagt gij (hem) met recht", dat is, maar al te gemakkelijk! (2 Kor. 11:4) Veel gelovigen lieten zich dus een andere Jezus voorprediken, die de Apostelen niet gepredikt hadden; zij namen een ander evangelie aan, hetwelk zij van de Apostelen niet ontvangen hadden; zij begeerden een andere geest, door de werken der Wet; want de Geest des geloofs, welke de Geest des Woords is, was hun niet genoeg. Daartegen schrijft de Apostel Paulus (1 Kor. 15:2): "Door hetwelk (te weten Evangelie, dat ik u verkondigd heb) u ook zalig wordt, indien u het behoudt op zodanige wijze, als ik het u verkondigd heb." En de Apostel en Evangelist Johannes schreef: "In het Woord was het leven." Of is dit alleen te verstaan van het leven des werkverbonds? Toen Adam uit het Woord was getreden, waarin zijn leven was, heeft Zich toen dit Woord volstrekt niet meer laten horen? Hoort slechts: "Adam, waar zijt gij? ... Wie heeft u te kennen gegeven, dat gij naakt zijt? Hebt gij van dien boom gegeten, van welke Ik u gebod, dat gij daarvan niet eten zoudt? Hebt gij dan niet zodoende Mij verlaten? Is het nu niet bewezen, dat gij bij Mij niet gebleven zijt? En is dit niet de oorzaak dat u nu door de vijandelijke kogelregen dodelijk getroffen zijt?" Zie, hier legt het Woord de schuld bloot. Hoort verder! Wat zegt het Woord? "Adam, mijn schepsel, is de dood toegevallen. Welaan, hij zal het leven in Mij weer hebben, zodat het voor hem welbewaard zijn zal. Ik zal vijandschap zetten tussen u, satanas, en tussen deze vrouw, en tussen uw zaad en tussen haar Zaad; Datzelve zal u de kop vermorzelen, en u zult Het de verzenen vermorzelen."
- En juist dit Woord, is het niet van Adam tot op Christus door de dienst van alle Profeten des Woords en uit hun mond tot Israël gekomen, gelijk ook tot de volkeren? Was niet altoos het leven, het geestelijke, het eeuwige zowel als ook dit tijdelijke leven, het bestaan van alle geschapene dingen, en dat zij in hun bestaan onderhouden blijven, in dit Woord?
  - Toen Noach de ark bouwde, heeft hij toen door de ark en door de wateren, of heeft hij in het Woord zijn leven gevonden?
  - En wat Abraham betreft, heeft diens verstorven lichaam hem in zijn ouderdom een Izak geschonken, of was het niet veeleer het Woord en het geloof aan dit Woord?

- Heeft niet Jozef in Egypte in dit Woord een vorstelijk leven genoten, en een wonderbare uitredding verkregen voor zijn geslacht?
- Toen Israël midden in de dood lag, tussen Faraö en de zee, of toen het bij de harde en naakte rotsen schier van dorst stierf, was toen zijn leven en Faraö's dood in de staf van Mozes gelegen of in het Woord?
- Of, toen zij, door de slangen gebeten, de dood in alle hun leden voelden woelen, vonden zij hun leven toen in de koperen slang of in het Woord, Hetwelk beval de koperen slang op te richten?
- Of, zo vaak Gods toorn over de kinderen Israëls losbrak, waren het toen de wierook en de andere offeranden, of was het het Woord, Hetwelk die offeranden bevolen heeft, waarin zij leven vonden midden in hun dood?

O, aanschouwt het leven, het geluk, de welstand van het volk Israël, zo dikwijls het onder de Richters en Vorsten was, die hun het Woord brachten, en zij zich aan dat Woord hielden; maar ziet dan ook hun ellende, hun plagen, hun leed en verdriet, ziet, hoe zij vermagerden en verteerden, hoe zij gevangen en gebonden werden in allerlei boeien, ziet hun smartelijke dood, zodra zij het Woord verlieten en een andere god naliepen en die offerden! Voorwaar, het gelukkige leven van dat volk in een tijd, toen de een de ander nodigde onder zijnen wijnstok en vijgenboom, ik bedoel de tijd van Salomo, lag niet in het brein of het verstand van een koning, die later zo gruwelijk zondigde, maar lag in de Zoon van God, in de eeuwige Wijsheid, in het Woord. In dit Woord was en op Deszelfs troon zat Salomo. In hem wilde het Woord wonen, en mitsdien was het geluk en leven van dit vrede-rijk in dit Woord gelegen. Zodra echter het Woord verlaten werd, en eindelijk het Woord uit de tempel weg was, werd de tempel verbrand, en Juda mitsgaders het vorstelijk huis van David werd zeventig jaren in de banden der duisternis gevangen gehouden, in de verschrikkingen en schaduwen des doods. Het bewijs is geleverd, hoe waarachtig het is, wat de Evangelist schrijft: "In Hetzelve het Woord was het leven"; ook, hoe waarachtig het is, wanneer wij er bijvoegen: "Buiten Hetzelve was de dood!" En zoals het toenmaals was, zo is het nu nog. Wie echter Mozes en de Profeten niet gelooft, zoals deze het op iedere bladzijde der Schrift ons voor ogen stellen, betuigende: "In het Woord was het leven", die is niet te redden. Wij staan maar al te spoedig klaar het Oude Testament, gelijk wij het noemen, als een wettisch Boek te beschouwen, evenals of Nehemia, deze man vol des Heiligen Geestes, als een onverstandige¹ het Woord zou hebben beschouwd, wanneer hij voor de Heere in zijn gebed belijdt (Hoofdstuk 9: 29): "En Gij hebt tegen hen betuigd, om hen te doen terugkeren tot uw Wet; maar zij hebben trotselijk gehandeld en niet gehoord naar uw geboden, en tegen uw rechten, tegen dezelve hebben zij gezondigd, door dewelke een mens, die ze doet, leven zal."

Blijft men dan in Christus, in het Woord, als men niet doet hetgeen Het zegt? En als men niet doet hetgeen Het zegt, leeft men dan in dit Woord? Het is niet een levenloos woord, niet een woord der lippen, het is niet een klinkend metaal of een luidende schel, maar een woord, in hetwelk leven is, ja, een woord, dat daad is. De melaatse Naäman ontving het woord: "Ga heen en was u zevenmaal in de Jordaan, en uw vlees zal wederkomen, en u zult rein zijn"; toen hij naar dit woord deed, bevond hij, dat in hetzelve leven was; want aldus lezen wij (2 Kon. 5: 14): "Zo klom hij af en doopte zich in de Jordaan zevenmaal, naar het woord van de man Gods; en zijn vlees kwam weder, gelijk het vlees van een kleinen jongen, en hij werd rein." Net zo zei ook de blindgeborene (Joh. 9:4): "De mens, genaamd Jezus, maakte slijk en bestreek mijn ogen en zeide tot mij: Ga heen naar het badwater Siloam en was u. En ik ging heen en wies mij, en ik werd ziende." En de kinderen der Profeten, toen zij vergiftige spijs in de pot hadden, riepen en zeiden: "Man Gods, de dood is in de pot." Toen ontvingen zij het woord: "Brenge dan meel", en de Profeet wierp het meel in de pot; en zij ontvingen wederom het woord: "Schep voor het volk op, dat zij eten." Zij deden het, en wat bevonden zij? *Toen was er niets kwaads in de pot.* (2 Kon. 4:40, 41) Dit is wat de Apostel betuigt: "En zijt daders des Woords en niet alleen hoorders, uzelf met valse overlegging bedriegende." (Jac. 1: 22)

---

¹ In het oorspronkelijke staat letterlijk: "met koeienogen in het Woord zou hebben zien." Dat zijn ogen die naar twee kanten staan.

Als Nehemia betuigt: "Zo een mens uw rechten doet, zo zal hij leven", dan zegt hij met andere woorden: in Christus, in het Woord, is leven; buiten Hem is de dood, en zegt hij hetzelfde, wat Johannes schrijft (1 Joh. 2 vers 15-17): "Hebt de wereld niet lief, noch hetgeen in de wereld is; zo iemand de wereld liefheeft, de liefde des Vaders is niet in hem; want al wat in de wereld is, namelijk de begeerlijkheid des vleses en de begeerlijkheid der ogen en de grootsheid des levens is niet uit den Vader, maar is uit de wereld. En de wereld gaat voorbij en haar begeerlijkheid, maar die de wil van God doet, blijft in der eeuwigheid." Zegt niet ook Paulus hetzelfde, als hij schrijft (1 Kor. 10:9): "En laat ons Christus niet verzoeken, gelijk ook sommigen van hen verzocht hebben en werden van de slangen vernield. En deze dingen allen" betuigt hij "zijn beschreven tot waarschuwing van ons, op welke de einden der eeuwen gekomen zijn." (Vergelijk ook de voorafgaande verzen)

Zo zien wij dan overal uit de geschiedenissen en de betuigingen bij Mozes en de Profeten, hoe altoos in Christus, in het Woord, het leven was, en buiten Hem de dood. Laten wij daarom al deze dingen ter harte nemen, opdat wij voor onszelf er gewis en zeker van zijn: in het Woord hebben wij het onderpand van ons geestelijke en eeuwige leven. Daarop komt het dus aan, dat wij dit Woord boven alles waarderen. Het allereerste vereiste daartoe is, dat wij ondervonden hebben en ondervinden, hoe buiten dit Woord enkel dood en verderf is. Als wij de geschiedenis van Adam slechts als een geschiedenis beschouwen, zullen wij weinig waarde aan het Woord hechten; zullen ook verder niets weten te vertellen, dan dit: Adam is gevallen, en wij met hem; maar tot de oorzaak van zijn val zullen wij niet doordringen.

Als echter de geschiedenis van Adam onze eigen geschiedenis geworden is, zodat wij zelf in het Paradijs geweest zijn, als wij het Woord gehad hebben, maar in plaats van in Hetzelve te blijven, ons aan de begeerlijkheid des vleses, de begeerlijkheid der ogen en de grootsheid des levens hebben overgegeven, als wij dan gevoelen, dat wij midden in de dood liggen en zonder het Woord zijn, en bedenken, hoe gelukkig wij zouden geweest zijn, indien wij in het Woord gebleven waren, en wij aan het Woord recht en gelijk gegeven hadden, dan eerst beseffen wij de waarde van dit Woord. Wanneer dit echter niet zo is, dan zijn wij gelijk aan een heer, die zijn dienstknecht de schoonheid en heerlijkheid der woorden van de Heere Jezus voorhoudt: "De Zoon des mensen is niet gekomen om gediend te worden" en spoedig daarna zijn knecht van zijn werk afroept, en dat voor een beuzelarij, om bijvoorbeeld de heer iets aan te geven, wat deze wel zelf had kunnen halen, als hij niet te lui geweest was, om even van zijn zetel op te staan, of als hij niet vastzat in deze leer: 'Jezus is mijn knecht, deze dienaar is ook mijn knecht, en ik moet wat hebben voor mijn geld.'

Gesteld u bent ziek, dodelijk ziek, en u krijgt een geneesmiddel. De geneesheer zegt: "het is een zeker middel tegen de dood; in hetzelve is het leven; neem het dus eenvoudig zó in, als ik het u geef." U gebruikt het evenwel niet zo, u vermengt het met andere dingen en gebruikt het dus anders, dan de geneesheer u gezegd heeft, of u gebruikt het maar half; daar ligt u nu in de doodstrijd. De geneesheer komt weer en vraagt: "wat is hier gebeurd?" Vanwaar nu is dan uw dood? Waarin is uw leven? De geneesheer geeft u het middel nog eens. Wilt u sterven, of zult gij, voorzover u nog bij kennis zijt, het, middel zo gebruiken, gelijk hij het voorgeschreven heeft? O, grijp het Woord aan, zonder iets anders, in Hetzelve hebt u leven.

In het Woord, in Christus, hebben wij ons geestelijke en eeuwige leven. Hij toch is het Leven Zelf, en Hij heeft het gezegd: "Die in de Zoon gelooft, heeft het eeuwige leven." Zo hebben wij dan in dit Woord het onderpand van ons geestelijke en eeuwige leven. Wanneer wij echter bij dit Woord nog nemen liefde tot de wereld, begeerlijkheid der ogen, begeerlijkheid des vleses en grootsheid des levens, bovendien allerlei wettisch werk, hebben wij dan in Hetzelve ook het leven? Hebben wij dan in Hetzelve ook het onderpand van ons geestelijke en eeuwige leven? Of hebben wij het, wanneer wij ten halve dit Woord aannemen en ten halve eigen kracht, eigen wil en verstand of iets soortgelijks daarbij voegen? Wanneer wij ten halve met het Woord verbonden willen zijn en ten halve het zichtbare vasthouden? Als wij aan Hem niet ons ganse leven willen toevertrouwen, maar ten dele in eigen hand nog willen vinden?

Wie onder u heeft de moed, om daarop "ja" te antwoorden? en als hij de moed er toe niet heeft, waarom drijft en handelt hij dan zo, alsof het Woord niet algenoegzaam, niet almachtig ware? Het Woord, Christus, is een scheppen, een doen; het is louter Leven, en alleen leven is in dit Woord. Een ieder, die in dit Woord is, is een dader, want hij gelooft, en doet niets anders dan geloven; hij verloochent zichzelf en laat het Woord heersen en regeren. Hij ondervindt weliswaar eerst het tegendeel van hetgeen hij gelooft; hij is aan de kogelregen des vijands blootgesteld. Wat ziet hij in de beginne? Niets dan rook en damp. Wat hoort hij? Niets dan het gebulder der kanonnen. Maar op het einde, wat verkrijgt hij? Het leven! Wat heeft hij? *De zege, de overwinning!* AMEN

Gehouden te Elberfeld de 6^e Januari 1850, 's voormiddags.